

พลิกปัญหาให้เป็นปัญญา *

ดร.มนัส บุญประกอบ

นำเรื่อง

หนังสือเล่มนี้เป็นผลิตผลโดยตรงของโครงการวิจัยเอกสารชื่อ โครงการจัดทำหนังสือเรื่อง "การพลิกปัญหาให้เป็นปัญญา" ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนโครงการ จากงบประมาณเงินรายได้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โครงการพระราชดำริ ประจำปี 2542 ด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิธีการคิด และวิธีการแก้ปัญหาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งเสนอ การใช้วิธีการหลากหลายเพื่อแก้ปัญหา ประมวลผลวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการแก้ปัญหาและเพื่อผลิต เป็นหนังสืออ่านเรื่องดังกล่าว สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

การดำเนินงานได้เริ่มมาตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2543 เป็นต้นมา โดยมีการประชุมระดม ความคิดในระหว่างคณะกรรมการของโครงการ มีการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเว็บไซต์ต่าง ๆ จากนั้นจึงนำมาสังเคราะห์และบูรณาการเนื้อหาสาระเป็น ความรู้ตามโครงสร้างที่ได้รับความเห็นชอบแต่แรก มีการตรวจประเมินก่อนการทดสอบใช้กับนิสิต ระดับปริญญาตรีและโทกลุ่มย่อยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อปลายปี 2545 และได้ส่งให้ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มบทส่งท้ายปรับให้เหมาะสมและสมบูรณ์มากขึ้น

สาระภายในเล่มประกอบด้วย 7 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) บทนำ "พลิกปัญหาให้เป็นปัญญา" 2) บทที่ 1 "ปัญหาสังคมในภาวะการณ์ปัจจุบัน" 3) บทที่ 2 "การคิดอย่างถูกวิธี" 4) บทที่ 3 "วิธีการ แก้ปัญหา" 5) บทที่ 4 "การวิจัยผลงานวิธีวิทยา" 6) บทที่ 5 "ผลงานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหา" และ 7) บทส่งท้าย

จากส่วนที่หนึ่งถึงส่วนที่หกมีโครงสร้างหลักเหมือนกัน กล่าวคือ การอัญเชิญพระบรม ราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน มาลงไว้เพื่อเป็นสิริมงคล ให้ข้อคิด

* คณะผู้เขียนมี 9 คน ได้แก่ ดร.มนัส บุญประกอบ รศ.ดร.ดุขฎิ โยเหลา ผศ.ดร.ฉันทนา ภาคบังกช รศ.อัครา สุขารมณ อ.ทัศนากดี ผศ.ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร นายวสันต์ ทอง ไทย นางสุนทรา โตบัว และนายนำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล (สามคนหลังเป็นนิสิตระดับปริญญาเอก ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)

เตือนใจแก่ผู้อ่าน เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่บทนำ ส่วนเนื้อหาสาระหลักมีการอ้างถึงแหล่งที่มาของความรู้ นั้น ๆ ด้วยตัวเลขเป็นลำดับไปเพื่อให้การอ่านต้องหยุดชะงัก แล้วปิดท้ายด้วยรายชื่อของเอกสาร อ้างอิง สาระสำคัญของแต่ละส่วนใคร่ขอนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง บทนำ "พลิกปัญหาให้เป็นปัญญา" เป็นการเกริ่นนำที่ผู้เขียนได้ปูพื้นแก่ผู้อ่าน ให้ได้ทราบถึงคุณค่าของสาระในพระบรมราโชวาทสำหรับบัณฑิต และนิสิต นักศึกษาในการนำ ความรู้ไปใช้ประโยชน์เพื่อการทำงาน การแก้ไขอุปสรรค และปัญหาต่าง ๆ ในที่นี้ปัญหาคืออะไร มีการกล่าวถึงความหมายไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งการแบ่งระดับของปัญหาตามเกณฑ์ระดับบุคคลและ กลุ่มเพื่อความเข้าใจเป็นเบื้องต้นให้ตรงกันก่อนจะนำไปสู่ประเด็น "ปัญหาสังคมไทยในภาวะการณ์ ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องทั้งระดับบุคคล กลุ่มคน และสภาพแวดล้อม การแก้ไขปัญหามาตามแนวทางพหุ วิทยาการควรทำอย่างไร การเข้าใจความหมายของอีกคำหนึ่งคือ "ปัญญา" ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ จะช่วยให้ทราบว่า จะนำความรู้ไปใช้หรือปฏิบัติได้อย่างไรจึงจะสำเร็จผลตามจุดหมาย "การคิดถูก วิธี" สืบเนื่องจากการรู้จักใช้ปัญญา การคิดด้วยปัญญาก่อให้เกิดจิตใจที่เป็นอิสระช่วยขจัดปัญหา คลายทุกข์ต่าง ๆ การคิดถูกวิธีมีวิธีการต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ "การแก้ปัญหาวิกฤตและปัญหาสังคม ด้วยกระบวนการทางปัญญา" ในส่วนแรกนี้จะพบว่ามีลักษณะพิเศษกว่าทุก ๆ ตอนในแง่ที่มีการ สอดแทรกพระบรมราโชวาทไว้เป็นระยะ ๆ ที่ผู้อ่านจะได้ทั้งข้อคิดอันทรงคุณค่าและความรู้สู่การ ปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม การแก้ปัญหาก็เป็นระบบมีระเบียบและลึกซึ้งกว่าการแก้ปัญหทั่วไปในชีวิต ประจำวันต้องอาศัยความรู้เชิงวิชาการที่เรียกว่า "การวิจัยเพื่อการแก้ปัญหา" ผู้อ่านจะได้เห็นแบบ อย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ บูรณาการการค้นคว้าวิจัยในเชิงพหุ วิทยาการเพื่อการแก้ปัญหาที่ทรงปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขในการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพของพลนิกร ชาวไทยในถิ่นทุรกันดาร ดังจะเห็นได้จากโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริโครงการต่าง ๆ รวมทั้งโครงการสวนพระองคซึ่งผสมผสานทฤษฎีต่างๆ ที่อาศัยแนวทางการวิจัย ทั้งในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณประมวลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเป็นประเด็นสุดท้ายของส่วนที่หนึ่งซึ่ง กล่าวถึงทั้งการวิจัยเชิงสำรวจและการวิจัยเชิงทดลองเพื่อมุ่งสู่การวิจัยเพื่อ "พลิกปัญหาให้เป็น ปัญญา" ได้ในที่สุด อันจะเป็นผลต่อการพัฒนาตนเอง บุคคล และสังคมที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ส่วนที่สอง บทที่ 1 "ปัญหาสังคมในภาวะการณ์ปัจจุบัน" เขียนโดยผู้เขียนอีกท่านหนึ่งที่ เริ่มเจาะเน้นเฉพาะโดยกล่าวถึงความเป็นมาของปัญหาสังคมในมุมมองทางจิตวิทยาที่เพ่งมองไปที่ สาเหตุอันเกิดจากมนุษย์และเกิดอยู่ในชีวิตประจำวันรอบ ๆ ตัวมนุษย์อย่างหลากหลาย ปัญหาที่มี ทั้งรูปแบบต่าง ๆ และความรุนแรง ข้อชี้แนะให้เริ่มที่การพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น เน้นไปที่การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญา ซึ่งควรต้องทราบถึงสาเหตุของปัญหาสังคมไทยที่ อาจจะมาจากทางครอบครัว ทางเศรษฐกิจ หรือสาเหตุจากสิ่งแวดล้อม แต่ละสาเหตุดังกล่าว

ล้วนมีข้อปลีกย่อยหลายประการที่ควรต้องพิจารณาให้เข้าใจอย่างชัดเจน แนวทางในการแก้ไข ปัญหาและการป้องกันอาจพิจารณาว่าเป็นปัญหาทั่วไปหรือปัญหาเฉพาะทางด้วยการแก้ปัญหาแต่ละแบบจะมีขั้นตอนที่คล้ายกัน การป้องกันที่ดีควรเริ่มจากฐานของครอบครัว โรงเรียน และชุมชนตามลำดับ ถึงแม้ว่าครอบครัวจะถูกจัดว่าเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมแต่ก็มีบทบาทสำคัญที่สุดด้วยการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีจะส่งผลให้บุตรเติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติในอนาคต การอบรมเลี้ยงดูบุตรในที่นี้ແจกแงว้รวม 4 รูปแบบ แต่ละรูปแบบต่างมีวิธีการและจุดเน้นแตกต่างกันไปซึ่งบิดามารดาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบุตรของตนได้ ชักนำให้เด็กและเยาวชนมีลักษณะนิสัย พฤติกรรมที่ดีพร้อมที่จะเป็นพลเมืองของชาติ ส่วนโรงเรียนก็มีบทบาทสำคัญรองจากครอบครัวที่สามารถช่วยส่งเสริมลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่ดีแก่นักเรียนได้ โดยมีหลักปฏิบัติเป็นแนวทางแก่ครุรวม 9 ประการ มีทั้งในแง่การปลูกฝังลักษณะนิสัยต่าง ๆ ในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน การจัดประสบการณ์ที่มีคุณค่า การเตรียมตัวเด็ก รวมทั้งการเข้าใจถึงธรรมชาติความแตกต่างของเด็กเป็นรายบุคคล สาเหตุของพฤติกรรม และการจัดการกับพฤติกรรมอย่างชาญฉลาด ชุมชนก็มีบทบาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าทางโรงเรียนด้วยเป็นหน่วยใหญ่ทางสังคมที่ครอบคลุมทั้งบ้านและโรงเรียน ชุมชนที่ดีควรมีการจัดบริการที่ดีทั้งในด้านสวัสดิภาพ ความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา และบริการในด้านการป้องกันการประพฤติดโดยใช้รูปแบบ วิธีการได้อย่างหลากหลาย ปัญหาสังคมไทยที่เกิดขึ้นจึงอาจแก้ไขได้เมื่อทราบชัดถึงสาเหตุแล้วหาแนวทางหลาย ๆ แนวทางเพื่อการแก้ไขที่ได้ผล ความร่วมมือกันของทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนย่อมนำไปสู่ความเข้มแข็งและความสงบสุขของสังคม ตลอดจนช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ในสังคม

ส่วนที่สาม บทที่ 2 “การคิดอย่างถูกวิธี” ในส่วนนี้ได้ัญเชิญพระบรมราโชวาทมาลงไว้ดังความตอนหนึ่งว่า “...บัณฑิตนั้น เมื่อจะทำ พูด หรือ จะคิด ย่อมพยายามทำให้ดี พูดให้ดี คิดให้ดี เสมอ...” การคิดนี้จัดว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนจึงจะทำให้การคิดนั้นเป็นการคิดอย่างถูกต้อง คิดดี คิดเป็นประโยชน์ การคิดจัดเป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์ การคิดเป็นก็คือการคิดที่ถูกต้อง เมื่อคิดเป็นแล้วก็จะช่วยให้พูดเป็นและแก้ปัญหาเป็น อย่างไรก็ตามการคิดมีถึง 6 มิติ ได้แก่ 1) ด้านข้อมูลหรือเนื้อหาที่ใช้ในการคิด 2) ด้านคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด 3) ด้านทักษะการคิดขั้นพื้นฐานและขั้นสูง 4) ด้านลักษณะการคิด 5) ด้านกระบวนการคิด และ 6) ด้านการควบคุมและประเมินการคิดของตนเอง ถ้าหากว่ามิติทั้ง 6 ด้านของการคิดนี้ปรากฏมีขึ้นในกระบวนการคิดอย่างครบถ้วนและมีคุณภาพจะเป็นผลให้การคิดนั้นมีคุณภาพ การคิดเป็นหรือการคิดอย่างถูกวิธีตามหลักวิธีการคิดมีอยู่หลายวิธี ซึ่งในสาระของบทนี้ได้นำเสนอไว้รวม 7 วิธี ได้แก่ 1) การคิดสร้างสรรค์ 2) การคิดวิเคราะห์ 3) การคิดสังเคราะห์ 4) การคิดตัดสินใจ 5) การคิดแก้ปัญหา 6) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ 7) การคิดแบบโยนิโสมนสิการ ประการสุดท้าย

นั่นเป็นหลักการคิดตามแนวพุทธวิธี แต่ละวิธีดังกล่าวต่างก็มีหลักการและวิธีการเฉพาะอย่าง การส่งเสริมให้เกิดการคิดอย่างถูกวิธีจะต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการคิด ซึ่งสามารถฝึกฝนกันได้ ประการสำคัญก็คือ การคิดอย่างถูกวิธีสามารถที่จะพลิกปัญหาให้เกิดปัญญาได้ ในที่สุดและปัญญาจะบังเกิดขึ้นได้ก็ต้องพัฒนาตนเองด้วยการรู้จักแสวงหาความรู้และฝึกฝนความความคิด การกระทำได้เช่นนี้ย่อมที่จะเกิดเป็นผลดีต่อชีวิตอนาคตของตนเองเป็นแน่แท้

ส่วนที่สี่ บทที่ 3 "วิธีการแก้ปัญหา" ได้ชี้ประเด็นถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาเนื่องด้วยบุคคลไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ได้พ้นการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งปัญหาก็คือช่องว่างระหว่างสภาวะที่เป็นจริงในปัจจุบันกับสภาวะที่คาดหวังจะไปให้ถึง หรือสภาวะทุกข์ ปัญหาแบ่งออกเป็น ประเภทปัญหาขัดข้อง ปัญหาการป้องกัน และปัญหาพัฒนา ปัญหาทั้งสามประเภทแสดงถึงความก้าวหน้าของบุคคลหรือองค์กรด้วย ในการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพบุคคลควรมีทักษะที่สำคัญในการแก้ปัญหาและทักษะการตัดสินใจ ด้วยการแก้ปัญหานั้นเป็นทั้งการเรียนรู้การคิด และกระบวนการ รูปแบบการแก้ไขปัญหามีอยู่หลายแนวคิด ได้แก่ รูปแบบการแก้ไขปัญหตามธรรมชาติของสามัญชน รูปแบบการแก้ปัญหาทั่วไป การแก้ปัญหตามแนวพุทธวิธีแบบอริยสัจสี่ กระบวนการแก้ปัญหาแบบ CBR (Case – Based Reasoning) รูปแบบการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบการแก้ปัญหาแบบ SSCS (Search, Solve, Create, Share) รูปแบบการแก้ปัญหาเฉพาะทาง เช่น การแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ วิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งแต่ละรูปแบบที่กล่าวมานั้นต่างมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไป ในการตัดสินใจควรมีเกณฑ์การเลือก การตัดสินใจอาจอยู่ภายใต้สภาวะที่แน่นอนหรือสภาวะที่ไม่แน่นอนก็ได้ และมักพบข้อผิดพลาดในการตัดสินใจเกิดขึ้นได้เสมอ ซึ่งล้วนมีสาเหตุจากข้อมูลหรือผู้ตัดสินใจเอง คุณค่าของการแก้ปัญหอยู่ที่คนเป็นสุขเมื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ลุล่วง ตัวอย่างของการแก้ปัญหามีให้พิจารณาประกอบ เช่น การแก้ไขปัญหของชาติตามแนวพระราชดำริ เป็นต้น ท่านผู้อ่านเองก็น่าจะได้ลองคิดถึงว่าท่านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ตามขั้นตอนอย่างไรบ้างเมื่อต้องประสบปัญหาด้วยตนเอง ในตอนท้ายของบทนี้มีข้อเตือนใจเกี่ยวกับหลุมพรางในการแก้ปัญหารวม 9 ประการ ที่ควรตระหนัก พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับการแก้ปัญหารวม 6 ข้อ ก่อนที่จะกล่าวเป็นบทสรุป

ส่วนที่ห้า บทที่ 4 "การวิจัยผลงานวิธีวิทยา" การแก้ปัญหเป็นกระบวนการซึ่งมีขั้นตอนหลัก ได้แก่ การตั้งคำถาม การค้นหาข้อมูล และสรุปคำตอบ กระบวนการนี้เรียกว่า การวิจัย ในที่นี้เน้นหลักการวิจัยแบบผลงานวิธีวิทยาทางสังคมศาสตร์ หรือทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นการผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นการผนวกความแข็งแกร่งจากทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกัน เหตุผลและความสำคัญของแนวคิดก็เพื่อ 1) ตอบปัญหาการวิจัยให้ได้ดีที่สุด 2) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องซึ่งกันและกัน 3) เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากที่สุด 4) เพื่อให้งานวิจัยมีทั้งปรัลย

และอัตวิสัย และ 5) เพื่อให้เกิดข้อค้นพบหรือองค์ความรู้ใหม่ อย่างไรก็ตามมีผู้รู้ได้แจกแจงแบบการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Method Research Design) ออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) แบบการวิจัยที่ให้น้ำหนักเท่าเทียมกันระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งแยกย่อยเป็น (1) แบบการวิจัยน้ำหนักเท่าเทียมกันโดยมีลำดับก่อนหลัง เช่น แบบการวิจัยปริมาณ/คุณภาพ แบบการวิจัยเชิงคุณภาพ/เชิงปริมาณ (2) แบบการวิจัยน้ำหนักเท่าเทียมกันที่ดำเนินการพร้อมกัน 2) แบบการวิจัยที่เน้นวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เช่น (1) แบบการวิจัยแบบนำ – แบบรองที่มีลำดับก่อนหลัง (2) แบบการวิจัยแบบนำ – แบบรองที่ดำเนินการพร้อมกัน และ 3) แบบกลุ่มตัวอย่างหลายระดับ

แบบแผนการวิจัยผสมผสานวิธีวิทยาซึ่งเป็นแบบการวิจัยที่มีการผสมผสานระดับสูงที่สุด ใช้วิธีการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในหลายขั้นตอนของกระบวนการวิจัยที่น่าจะทำได้โดยผู้รู้เสนอเป็นแนวทางไว้ 6 แบบ ได้แก่ ประเภทที่ 1 เป็นแบบการวิจัยเชิงตรวจสอบยืนยัน ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพแต่วิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงปริมาณ ประเภทที่ 2 เป็นลักษณะคล้ายประเภทแรกที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพและวิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงคุณภาพ ประเภทที่ 3 เป็นแบบการวิจัยเชิงสำรวจที่เก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ ประเภทที่ 4 มุ่งการสำรวจ ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพแต่วิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงปริมาณ ประเภทที่ 5 มุ่งการตรวจสอบยืนยันที่ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ แต่วิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงคุณภาพ และประเภทที่ 6 มุ่งการสำรวจใช้ข้อมูลเชิงปริมาณแต่วิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงคุณภาพ

อย่างไรก็ตามแบบแผนการวิจัยตามลักษณะที่กล่าวมาอาจจะหาตัวอย่างได้น้อย แต่ก็มีคุณค่าที่สามารถจะตอบปัญหาการวิจัยได้ตรงและครอบคลุมได้มากที่สุด มีข้อจำกัดอยู่ที่ความยากและความซับซ้อนในการทำวิจัย อยู่ที่นี่นักวิจัยจะยึดหยุ่นเลือกใช้แนวทางและตัดสินใจเพื่อสร้างงานวิจัยของตนได้อย่างเหมาะสมมากที่สุด

ส่วนที่หก บทที่ 5 “ผลงานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหา” เรื่องนี้จัดเป็นบทความสุดท้ายของเนื้อหาสาระในเล่ม ซึ่งจัดประมวลผลงานวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ทำการไว้ในประเทศไทยในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2514 – 2543 จำนวนรวม 60 เรื่อง ในจำนวนนี้ 58 เรื่องเป็นผลงานวิจัยปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ส่วนที่เหลืออีก 2 เรื่อง เป็นวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยของรัฐอีก 2 แห่ง

“วิธีการแก้ปัญหา” มีความหมายแบ่งออกเป็น 2 ประการ

ความหมายที่ 1 หมายถึง การเลือกสิ่งที่กำหนดเพื่อใช้คิดหาคำตอบที่โจทย์ถามโดยใช้

1) หลักการ และ 2) ข้อเท็จจริง จากความหมายนัยแรกนี้พบว่ามีผู้นำไปใช้งานวิจัย 3 เรื่องเท่านั้น

ความหมายที่ 2 หมายถึง แนวการปฏิบัติในการแก้ไขสถานการณ์ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับปัญหา 7 ด้าน โดยแบ่งวิธีการเป็น 3 แบบ กล่าวคือ วิธีการแก้ปัญหา 1) ด้วยตนเอง 2) โดยพึ่งพาผู้อื่น และ 3) โดยหลีกเลี่ยงปัญหา ตามความหมายที่ 2 นี้ มีผลงานวิจัยสนับสนุนเพียง 2 เรื่อง

ความหมายที่ 2 หมายถึง แนวการปฏิบัติในการแก้ไขสถานการณ์ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับปัญหา 7 ด้าน โดยแบ่งวิธีการเป็น 3 แบบ กล่าวคือ วิธีการแก้ปัญหา 1) ด้วยตนเอง 2) โดยพึ่งพาผู้อื่น และ 3) โดยหลีกเลี่ยงปัญหา ตามความหมายที่ 2 นี้ มีผลงานวิจัยสนับสนุนเพียง 2 เรื่อง

นอกจากนี้ยังมีการแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางพุทธศาสนา ซึ่งมีงานวิจัยสนับสนุนเพียงเรื่องเดียว วิธีการแก้ปัญหาด้านการเรียน มีการศึกษาวิจัยจำนวน 3 เรื่อง ที่ศึกษาถึงลงไปได้จัดเป็นการแก้ปัญหาด้านเนื้อหาวิชาต่างๆ ได้แก่ วิธีการแก้ปัญหาด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีการศึกษาวิจัยสนับสนุน 22 เรื่อง ส่วนวิธีการแก้ปัญหาด้านคณิตศาสตร์ มีการศึกษาวิจัยจำนวน 5 เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาด้านการเรียนวิชาสังคมศึกษามีการศึกษาวิจัย 10 เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาด้านการเรียนวิชางานช่างพื้นฐาน มีการศึกษาวิจัยเพียงหนึ่งเรื่อง วิธีการแก้ปัญหาด้านชีวิตประจำวัน มีการศึกษาวิจัย 2 เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาด้านของเด็กรวม 5 เรื่อง และวิธีการแก้ปัญหาด้านเฉพาะหน้ามีการศึกษาวิจัย รวม 6 เรื่อง

การแก้ปัญหาแต่ละวิธีที่กล่าวมานั้นล้วนมีขั้นตอนเฉพาะที่แตกต่างกัน สารงานวิจัยที่นำเสนอประกอบแต่ละประเด็นของวิธีการแก้ปัญหาเป็นการนำเสนอโดยย่อๆพอเข้าใจได้ว่าใครทำวิจัยเรื่องอะไร ด้วยวัตถุประสงค์ใด ด้วยเครื่องมือวิจัยใด เก็บข้อมูลอย่างไร วิเคราะห์แบบใด และผลวิจัยเป็นอย่างไร เมื่อผู้อ่านได้อ่านโดยตลอดก็จะพอเห็นภาพโดยสังเขปในแง่ลู่ทางของการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ซึ่งกล่าวถึงว่ามีหลากหลายวิธีเพื่อแก้ไขปัญหามาให้แก่ตนเองได้ ในบทนี้จัดว่ามีการอ้างอิงเอกสารจำนวนมากที่สุดและมากกว่าบทอื่น ๆ รวมจำนวนทั้งสิ้นมีถึง 62 รายการ

ในส่วนที่เจ็ด "บทส่งท้าย" หรือ "ปัจฉิมกถา" เป็นการกล่าวอย่างสั้น ๆ เพื่อเป็นการปิดท้ายเรื่อง และชวนให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงสาระโดยรวม รวมทั้งคุณค่าของเนื้อหาต่อนิสิตนักศึกษาและผู้สนใจที่นำจะต้องนำไปคิดใคร่ครวญต่อไปด้วยตนเองจึงจะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง